

ความสามัคคีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท

UNITY ACCORDING TO THE DOCTRINE IN THERAVADA BUDDHISM

พระอธิการสุนทร กนต์วีโร (สุวรรณเพ็ง)¹

(Received : July 10, 2019 ; Revised : August 17, 2019 ; Accepted : September 23, 2019)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษา วิเคราะห์ ความสามัคคีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท ความสามัคคีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เอกสาร และตำราทางวิชาการต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนา ความสามัคคี เป็นความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ การแสดงออกซึ่งความร่วมมือร่วมใจของบุคคลเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ที่พึงได้รับอย่างเท่าเทียมกัน ในทางพระพุทธศาสนา คำว่า สามัคคีควรสร้างให้มีให้เกิดขึ้นภายในตนเสียก่อน โดยการปฏิบัติธรรม เจริญกุศลภาวนา เป็นการสร้างชีวิตให้แจ่มใส ทำใจให้สะอาด ทำใจให้หมดจด สามัคคีกาย สามัคคีจิต กายกับจิตสามัคคีกัน และความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ก็เมื่อบุคคลนั้นมีใจเป็นธรรม รักความถูกต้อง มุ่งปฏิบัติตนเป็นคนดี ทุกคนสามารถปฏิบัติได้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อความสงบสุขและความเจริญของโลก

คำสำคัญ : ความสามัคคี, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This academic paper focused on the study and analysis of unity according to the doctrine in Theravada Buddhism, The unity that appeared in the Tipitaka and other documents related to such as in Buddhist textbooks, articles, ect. was important ideas which emphasized on the unity of corporation in expressing concepts and acting in activities which leading to be successful in working and living. The idea of unity has to be created in oneself first and express his concept to be the others. The others who have the same ideas of good faith will want to share and corporate in doing and working together. The main ideas which extended to others were accepted because of the good mind, love fairness, aim to practice in the right way for the growth of all people in society and for the growth of all population in the world.

Keywords : Unity, Theravada Buddhism

¹นิสิตพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาแล้วกว่า 2550 ปี ในดินแดนที่มีชื่อว่าชมพูทวีป โดยมีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ได้ เพราะศาสนาพุทธมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนศาสนาอื่นๆ หลักธรรมคำสอนได้ถูกจารึกไว้ในคัมภีร์ที่มีชื่อว่าพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนที่ล้วนแต่เกิดขึ้นจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้นั้นเป็นไปเพื่อความดับทุกข์ความพ้นทุกข์ หรือความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย ซึ่งไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกต่อไป (เจ้าอธิการทองใบ อมโร, 2553 : 1) พุทธศาสนาเถรวาท มีหลักการสำหรับส่งเสริมความคิด ความเชื่อและการกระทำกรรมต่างๆ ที่ดี มีประโยชน์ให้แก่มนุษย์ทุกคน เพื่อสร้างความเหมาะสมให้แก่ตน คนอื่น และสังคมในด้านต่างๆ กล่าว คือ กายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม เพราะหลักคำสอนทั้งปวงสะท้อนให้เห็นว่าเป็นปรากฏการณ์ที่มุ่งสนับสนุนความสำคัญของทั้งสาม เพราะความกลมกลืนที่พอเหมาะ คือ สิ่งที่มีหมายถึงการช่วยกันปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า “บุคคลตั้งวาจาและใจไว้โดยชอบ มิได้ทำบาปด้วยกาย อยู่ครอบครองเรือนที่มีข้าวและน้ำมาก เป็นผู้มีศรัทธา เป็นผู้อ่อนโยนมีปรกติเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทราบถ้อยคำ ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม 4 อย่างเหล่านี้ ชื่อว่าผู้ดำรงในธรรม ไม่ต้องกลัวปรโลก” (ส.ส. (ไทย) 15/208/52)

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้สรรพสัตว์ดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์สุข 3 ระดับ คือ 1) ระดับต้น (ทิฐฐัมมิกัตถะ) คือ ประโยชน์ปัจจุบัน พระพุทธเจ้าสอนให้มนุษย์แสวงหาประโยชน์สุขตามสมควรแก่อัตถะภาพและขีดความสามารถที่พึงมีเช่น การมีสุขภาพดีร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคเบียดเบียน มีหน้าที่การงาน อาชีพสุจริต เลี้ยงตัวได้ มีสถานภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคม รักษาครอบครัววงศ์ตระกูล ให้เป็นที่น่านับถือ 2) ระดับกลาง (สัมปรายิกัตถะ) คือ ประโยชน์เบื้องหน้า ทรงสอนให้มนุษย์มุ่งในประโยชน์สุขขั้นสูงขึ้นไป ด้วยการพัฒนาทางจิตใจ ให้อยู่เหนือโลกธรรมทั้งหลายอันจะยังประโยชน์ทางจิตใจให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเอง ต่อไปในกาลข้างหน้า เช่น การมีความอบอุ่นใจด้วยศรัทธาในหลักธรรม มีความภูมิใจในชีวิตที่สะอาด ด้วยความประพฤติสุจริต อิ่มใจในชีวิตที่มีคุณค่า ที่ได้เสียสละทำประโยชน์ให้เกิดขึ้น มั่นใจในความสามารถ แก้ปัญหาชีวิต โล่งใจว่าได้ทำความดีไว้แล้วเพื่อประโยชน์ในกาลข้างหน้า 3) ระดับสูง (ปรมัตถะ) คือ ประโยชน์อย่างยิ่ง ทรงสอนให้มนุษย์ มุ่งแสวงหาประโยชน์ขั้นสูงสุด เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงด้วยการบำเพ็ญภาวนาให้จิตเข้าสู่ความสะอาด สว่าง สงบ แห่งมรรคผล นิพพาน ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต กายใจไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ที่ผันแปรอยู่เป็นประจำละความยึดมั่น ถือมั่น รักษาใจให้ปลอดโปร่ง แจ่มใส สดชื่นเบิกบาน อยู่ตลอดเวลา ดำเนินชีวิตไปด้วยปัญญา (ช.จ. (ไทย) 30/673/261-262)

พระสุตตันตปิฎก จุฬโคตคาสลสูตรว่าด้วยเหตุแห่งความสามัคคี หมายเอาการตั้งกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาในมิตรสหายและคนทั้งหลายในสังคม โดยมีเรื่องราวเกี่ยวกับสาเหตุของสังฆสามัคคีว่า พระอนุรุทธเถระพระนันทิยเถระและพระกิมพิลเถระ พักอยู่ในป่าโคตคาสลวัน พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปหาพระเถระเหล่านั้นแล้วตรัสถามว่า “ก็พวกเธอ ยังพร้อมเพรียงกัน ขึ้นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน ยังเป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ แล้วดูกันและกันด้วยจักขุอันเป็นที่รักอยู่หรือ” พระเถระทั้งสามกราบทูลว่า “ยังเป็นอยู่ขอรับ” พระพุทธเจ้าตรัสถามต่อไปว่า “พวกเธอเป็นอย่างนั้นได้ด้วยเหตุอย่างไร” พระเถระทั้งสามต่างกราบทูลในทำนองเดียวกันว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เห็นปานนี้ข้าพระองค์เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้าและลับหลังเข้าไปตั้งวจกรรมประกอบด้วยเมตตา เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ เราพึงเก็บจิตของตนเสีย แล้วประพฤติตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ แล้วข้าพระองค์ก็เก็บจิตของตนเสีย ประพฤติอยู่ตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ กายของพวกข้าพระองค์

ต่างกันจริงแล แต่ว่าจิตดูเหมือนเป็นอันเดียวกันพระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ ยังพร้อมเพรียงกัน ขึ้นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน ยังเป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ แลดูกันและกันด้วยจักขุอันเป็นที่รักอยู่ (ม.ม. (ไทย) 12/361-368/272-279)

ความสามัคคีของมวลมนุษย์ว่าทุกคนสามารถปฏิบัติได้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อความสุข ความเจริญของโลก มนุษย์ทุกคนสามารถร่วมมือกัน มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสร้างสรรค์โลก ได้ด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพราะหลักธรรมดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเป็นพรหม คือ เป็นผู้สร้างสรรค์อภิปาลโลก ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุข ด้วยเรี่ยวแรงความพากเพียรของมนุษย์เอง โดยไม่ต้องรอเทพเจ้าหรืออำนาจวิเศษใดๆ มาบันดาลให้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542 : 326)

การศึกษาความสามัคคีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจศึกษาค้นคว้าในการแก้ปัญหาสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อการปลูกจิตสำนึกของคนในสังคม และมองเห็นคุณค่าของความสามัคคีของคนในชาติบ้านเมือง ซึ่งความสำคัญของสามัคคีธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อเป็นการวางรากฐานชีวิตที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไป

ความหมายของความสามัคคี

ในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสถึงสังฆราชา สังฆเภท และสังฆสามัคคีของพระภิกษุสงฆ์ไว้ว่า พระอุบาลีเถระทูลถามพระพุทธเจ้าถึงสังฆราชา สังฆเภท และสังฆสามัคคี พระพุทธเจ้าตรัสบอกโดยสรุปใจความแห่งพุทธพจน์ได้ว่า สังฆราชา หมายถึง ความริ้วฉานของหมู่คณะหรือสงฆ์ ภิกษุกลุ่มหนึ่ง เมื่อแบ่งออกแล้ว ได้ฝ่ายละไม่ถึง 4 รูป หรือถึง 4 รูปเพียงฝ่ายเดียว อีกฝ่ายมีเพียง 2-3 รูปเท่านั้น รูปหนึ่งเสนอให้จับสลากโดยอ้างว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ขอให้ชอบใจการจับสลากนั้น ถ้ามีการจับสลาก การแตกแยกเกิดขึ้น การทำเช่นนี้เรียกว่า “สังฆราชา แต่ไม่เป็นสังฆเภทและผู้ที่จะทำสังฆราชาได้ มีเพียงพระภิกษุจำพวกเดียวเท่านั้น คนอื่นทำไม่ได้” (วิ.จ. (ไทย) 7/351/212)

พระสุตตันตปิฎก ความสามัคคีตามที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกมีอยู่ด้วยกันหลายสูตร เช่น จุฬโคตลึงคาสลสูตรที่ว่า ด้วยเหตุแห่งความสามัคคี หมายเอาการตั้งกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาในมิตรสหายและคนทั้งหลายในสังคม สรุปใจความได้ว่า พระอนุรุทธะเถระ พระนันทิยะเถระ และพระกิมิละเถระพักอยู่ในป่าโคตลึงคาสลวัน พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปหาพระเถระเหล่านั้นแล้วตรัสถามว่า “ก็พวกเธอ ยังพร้อมเพรียงกัน ขึ้นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน ยังเป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ แลดูกันและกันด้วยจักขุอันเป็นที่รักอยู่หรือ” พระเถระทั้งสามกราบทูลว่า “ยังเป็นอยู่ขอรับ” พระพุทธเจ้าตรัสถามต่อไปว่า “พวกเธอเป็นอย่างนั้นได้ด้วยเหตุอย่างไร” พระเถระทั้งสามต่างกราบทูลในทำนองเดียวกันว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เห็นปานนี้ข้าพระองค์เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่า โฉนหนอ เราพึงเก็บจิตของตนเสียแล้วประพฤติตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ แล้วข้าพระองค์ก็เก็บจิตของตนเสีย ประพฤติอยู่ตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ กายของพวกข้าพระองค์ต่างกันจริงแล แต่ว่าจิตดูเหมือนเป็นอันเดียวกันพระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ ยังพร้อมเพรียงกัน ขึ้นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน ยังเป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ แลดูกันและกันด้วยจักขุอันเป็นที่รักอยู่ (ม.ม. (ไทย) 12/362/273)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546 : 254) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สามัคคี” ไว้ว่า “สามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สมานฉันท์ หมายถึง มีความพอใจร่วมกันพร้อมใจกัน”

สรุปได้ว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ การแสดงออกซึ่งความร่วมมือร่วมใจของบุคคลเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ที่พึงได้รับอย่างเท่าเทียมกัน อันจะนำไปสู่ความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมและประเทศชาติได้

ความสำคัญของความสามัคคี

พระบรมราชาบาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ประทานแก่ประชาชนชาวไทยทุกตำแหน่งหน้าที่การงานนั้น สรุปใจความสำคัญที่ว่าความเจริญรุ่งเรือง ความสงบสุขของชาติบ้านเมืองและของตัวบุคคลแต่ละคนนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความรู้รักสามัคคี ร่วมมือร่วมแรงกันของทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หากต่างคนต่างแสวงหาหรือกระทำเพียงฝ่ายเดียวแล้ว ความเจริญความสงบสุขก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้ แม้เกิดขึ้นได้ก็เป็นความเจริญและความสงบสุขที่ไม่ยั่งยืนได้เลย ฉะนั้น หากประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่ารักพระเจ้าอยู่หัว รักบ้านเมือง รักคนอื่น และรักตนเองแล้ว ทุกๆ คนล้วนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมายเป็นนักเรียนนักศึกษาที่ต้องตั้งใจเล่าเรียนศึกษาหาความรู้ เป็นข้าราชการก็ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องยุติธรรมเที่ยงตรง เป็นบิดามารดาของบุตรธิดาก็ต้องตั้งใจสั่งสอนแต่สิ่งที่ดีงามแก่บุตรธิดา และเป็นพระภิกษุสงฆ์ก็ต้องตั้งใจประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ทำการสั่งสอนชาวบ้านโดยไม่หวังแก่ลาภสักการะ ฉะนั้น ความเจริญ ความสุข ความทุกข์ของสังคมล้วนมีเหตุปัจจัยมาจากประชากรในสังคมนั้นๆ เอง หาใช่สิ่งอื่นไม่ แม้ว่าปัจจัยภายนอกจะมีอยู่บ้างก็ตาม แต่หากประชาชนผู้เป็นสมาชิกของสังคมซึ่งเป็นปัจจัยภายในมีความสามัคคี รักใคร่ปรองดองกันแล้ว ก็สามารถต้านทานหรือทำลายปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอกนั้น (กระทรวงวัฒนธรรม, 2549 : 1)

คุณลักษณะของความสามัคคี

ลักษณะของความสามัคคีตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ แนวความคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการกระทำโดยตรง และเพื่อส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของความสามัคคีได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ การแสดงออกซึ่งการกระทำจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งของความสามัคคีและเป็นหลักสำคัญที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดเรื่องความสามัคคีในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้อย่างตรงไปตรงมา ความหมายของความสามัคคี ก็คือ การกระทำใน 3 ลักษณะกล่าวคือ กรรม (ม.ม. 13/57/55) ทางไตรทวาร ได้แก่ กายทวาร ประตุททางกาย วจิตทวาร ประตุททางวาจา และมโนทวาร ประตุททางใจ ดังนี้ (ที.ปา. 11/305/260)

1) การกระทำทางกาย (กายกรรม) คือ ความสามัคคีร่วมแรงกายของผู้คนในสังคมในการกระทำต่างๆ ที่ถูกต้องดีงาม เป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม เช่น การร่วมแรงกันทำความสะอาดถนน สวนสาธารณะ แหล่งน้ำ เป็นต้น

2) การกระทำทางวาจา (วจีกรรม) คือ ความสามัคคีของผู้คนในสังคมในการพูดจาติดต่อสื่อสารกันด้วยคำพูดที่จริง เหมาะสม อ่อนหวาน เช่น ข้าราชการพูดไพเราะต่อประชาชนผู้มาติดต่อราชการต่างๆ ฝ่ายประชาชนก็พูดชัดเจน ไพเราะอ่อนหวานตอบ เป็นต้น

3) การกระทำทางใจ (มโนกรรม) คือ ความสามัคคีของผู้คนในสังคมในการคิดพิจารณาในการแก้ไขปัญหา และการปฏิบัติที่มีประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติ เช่น ร่วมใจกันปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ มีการทำสมาธิ ฟังพระธรรมเทศนา

ลักษณะของการกระทำทั้ง 3 ข้างต้นนี้รวมเรียกว่าสุจริตกรรม แบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่

1) กายสุจริต ได้แก่ การประพฤติชอบทางกาย มี 3 อย่าง ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์เว้นจากการลักขโมย และเว้นจากการประพฤติผิดในกาม

2) วชิสุจริต ได้แก่ การประพฤติชอบทางวาจา มี 4 อย่าง ได้แก่ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อ

3) มโนสุจริต ได้แก่ การประพฤติชอบทางใจ มี 3 อย่าง ได้แก่ อนุภิชณา ไม่เพ่งอยากได้ของผู้อื่น อพยาบาท ไม่มีจิตประทุษร้ายใคร และสัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบ (ที.ปา. 11/305/260)

ลักษณะของความสามัคคีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ใช้คำว่า สังฆสามัคคี ซึ่งมีลักษณะความสามัคคีปรองดองกัน ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะหรือสงฆ์ การกระทำที่เรียกว่า “สังฆสามัคคี” คือ การนำเอาธรรม วินัย เป็นต้น มากล่าวตามความเป็นจริง ช่วยให้เกิดความสมานฉันท์กันในหมู่คณะหรือสงฆ์ มีการพร้อมเพรียงกันทำสังฆกรรมต่างๆ การกระทำเช่นนี้เรียกว่า “สังฆสามัคคี” (วิ.จ. 7/406/139)

พระราชสุทธินิยามมงคล (จรัญ ฐิตธมโม) (2547 : 45) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความสามัคคี ก็คือการปฏิบัติธรรมหรือปฏิบัติกรรมฐาน iva การปฏิบัติธรรม เจริญกุศลภาวนา เป็นการสร้างชีวิตให้แจ่มใส ทำใจให้สะอาด ทำใจให้หมดจด สามัคคีกาย สามัคคีจิต กายกับจิตสามัคคีกัน โดยกำหนด กาย เวทนา จิตธรรม ให้เกิดสามัคคีธรรม การเจริญกรรมฐาน ต้องการให้จิตสามัคคีกับกาย กายสามัคคีกับจิตต้องการให้มีสติสามัคคีกับจิต เป็นเรื่องสำคัญด้วยสติปัญญาก็จะแสดงออกบอกให้ทราบว่า เรารู้ทันเหตุการณ์ของอารมณ์เราได้ เช่น อารมณ์ดี อารมณ์ไม่ดี เป็นต้น การเจริญกรรมฐานจึงมีประโยชน์มาก แก้ไขปัญหาชีวิต ทำให้แจ่มแก่ปัญญา รักษาจิตได้ ไม่ผิดพลาดออกไปนอกประเด็นนี้ จิตจะเข้าสู่ภาวะที่ตีได้ โดยไม่โกรธ ไม่เกลียด ไม่ลงโทษผูกพยาบาทอาฆาตจองเวร ไม่มีอิจฉาริษยาต่อท่านผู้ใด เพราะมีเมตตา ถ้าเรามีเมตตาแล้ว จิตมันก็ไม่อาฆาตเคียดแค้นกับใคร จิตก็ดี ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่เบียดเบียนทรัพย์ ไม่ล่วงประเวณี จิตใจไม่หลอกลวงหวังเอาลาภเขา การมีสติสัมปชัญญะด้วยการกำหนดจิต จะเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลาย มีประโยชน์แก่ชีวิตประจำวันของเรา ตัวกำหนดเป็นตัวบอกความสามัคคีของชีวิต ถ้าเราอยู่ในครอบครัว อยู่คนเดียว จิตกับกายมันไม่เข้ากัน มันแตกกันตลอด ไม่สามัคคีกันท่านก็จะอยู่ไม่ได้

ประเภทของความสามัคคีธรรม

ความสามัคคีตามทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีดังนี้

ความสามัคคีธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) ความสามัคคีทางกาย คือ การทำงานด้วยกำลังกาย คนที่ช่วยกันแบกหาม หรือนักศึกษามาชุมนุมกันเพื่อทำกิจกรรมบางอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า มีความสามัคคีทางกาย พฤติกรรมอย่างนี้ ตรงกับที่เราแปลความสามัคคีว่า “ความพร้อมเพรียง” นั่นเอง กล่าวคือ หมู่สัตว์ผู้อาศัยแผ่นดินอยู่อาศัย ย่อมเป็นต่างๆ กัน เช่น หมู่มนุษย์เพียงประเภทเดียว ย่อมเป็นต่างๆ กัน โดยสัญชาติ โดยภาษา โดยรูปพรรณสัณฐานภายนอก และโดยใจโดยอหยาศัย โดยคุณสมบัติ โดยธรรมภายใน กรรมย่อมจำแนกให้เป็นต่างๆ กันออกไปอีก เป็นคนดีเป็นคนเลว เป็นคนชั้นสูง คนชั้นต่ำ เป็นคนมั่งมีเป็นคนจน เป็นคนเจริญเป็นคนเสื่อม มีเครื่องแต่งกายช่วยเพิ่มความงามแห่งรูปสมบัติ หรือช่วยดัดแปลงความไม่สวยให้ดีขึ้น มีขนบธรรมเนียมประเพณีความงามแห่งกิริยาช่วยประกอบ ต่างพยายามเพื่อเลี้ยงชีวิตของตน ต่างชวนช่วยในการทำงานที่เป็นอุปการะแก่กัน ต่างสามัคคีช่วยทำความสะดวกให้แก่กัน “ทำสิ่งเกื้อกูลแก่ความเป็นอยู่ทั้งของกินของใช้ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อสามัคคีกันแล้ว ก็ย่อมเป็นผู้แต่งโลกให้งามขึ้นให้บริบูรณ์ขึ้นกว่าที่เป็นมาโดยธรรมดาแต่หากเป็นอริกัน ไม่มีความสามัคคีกันแล้ว ก็ย่อมเป็นผู้ทำลายโลกให้ยับเยินตลอดจนชีวิตของตนและคนอื่นได้” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2501 : 3-4)

2) ความสามัคคีทางใจ หมายถึง คนที่มีความรักใคร่นับถือกัน ใจตรงกัน และหวังดีต่อกันหากมีปัญหาว่า กายสามัคคีทำได้ง่าย หรือใจสามัคคีทำได้ยาก แต่ถ้าใช้คำว่า “สามัคคีธรรม ก็ต้องถือว่าจิตใจเป็นสำคัญ คือ ใจสามัคคีนั้นดีเลิศประเสริฐแน่” (ชัยวัฒน์ อัทธวัฒน์ และวิธาน สุชีวงศ์, 2538 : 149)

หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี

สารานียธรรม หมายถึง การทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันเพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน (อง.ฉก. (ไทย) 22/12/427) และได้แบ่งความหมายออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ความหมายตามองค์ธรรม 2) ความหมายอื่นๆ ดังนี้

1) ความหมายตามองค์ธรรม ในพระไตรปิฎกมีหลักฐานแสดงสารานียธรรมมีอยู่ 6 ประการ (วิ.ป. (ไทย) 8/274/368-369) ได้แก่

(1) เมตตากายกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง อรรถกถาจารย์ยังจำแนก เมตตากายกรรมออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

ก) เมตตากายกรรมของคฤหัสถ์ ได้แก่ การไปเพื่อไหว้พระเจดีย์ การไปเพื่อไหว้ต้นไม้โพธิ์ การไปเพื่อนิมนต์พระสงฆ์ การเห็นภิกษุทั้งหลายเข้าบ้านที่เหมาะสมแก่โคจร เพื่อปณิธาตแล้วต้อนรับ การรับบาตร การปูลาดอาสนะ การตามส่ง ชื่อว่าเมตตากายกรรมของพวกคฤหัสถ์

ข) เมตตากายกรรมของภิกษุ ได้แก่ การบำเพ็ญอาภิสมาจาริกรรมด้วยเมตตาจิต

(2) เมตตาวจีกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง จำแนกออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

ก) เมตตาวจีกรรมของคฤหัสถ์ ได้แก่ กรรมในเวลากล่าวคำเป็นว่า เราทั้งหลายจะไปไหว้พระเจดีย์จะไปไหว้ต้นไม้โพธิ์ จะฟังธรรม จะบูชาด้วยประทีป พวงมาลัยและดอกไม้ จะสมาทานประพตีสัจจัต 3 จะถวายสลากภัต เป็นต้น จะถวายผ้าจำนำพรรษา จะถวายปัจจัย 4 แก่ พระสงฆ์ในวันนี้ ท่านทั้งหลายจงนิมนต์พระสงฆ์แล้วจัดแจงของควรเคี้ยวเป็นต้น จงปูลาดอาสนะทั้งหลาย จงเข้าไปตั้งน้ำดื่มไว้ จงไปรับพระสงฆ์มา จงให้ท่านนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว มีความพอใจ ความอุทิศสาธุ ขวนขวายเถิด ชื่อว่าเมตตาวจีกรรมของคฤหัสถ์ทั้งหลาย

ข) เมตตาวจีกรรมของภิกษุ ได้แก่ การบอกสิกขาบทที่ทรงบัญญัติเพื่อมารยาทการบอกกัมมัฏฐาน การแสดงธรรม การบอกพระพุทธพจน์คือพระไตรปิฎก ด้วยเมตตาจิต

(3) เมตตามโนกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายต่อหน้าและลับหลัง มีอยู่ 2 ประเภทได้แก่

ก) เมตตามโนกรรมของคฤหัสถ์ ได้แก่ การคิดว่าขอพระคุณเจ้าทั้งหลายจงมีความสุข ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกันเถิด

ข) เมตตามโนกรรมของภิกษุ ได้แก่ การลุกขึ้นแต่เช้าแล้วชำระล้างร่างกาย และการทำวัตรที่ลานพระเจดีย์ เป็นต้น แล้วนั่งบนอาสนะที่สังคคคิดว่า ภิกษุทั้งหลายในวิหารนี้จงมีความสุข ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกันเถิด (ม.ม.อ. (บาลี) 2/492/302)

อนึ่ง ประเด็นเรื่อง ความเมตตาทั้งต่อหน้าและทั้งลับหลัง อรรถกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า การเข้าถึงความเป็นเพื่อนกันในจิตรกรรมเป็นต้น ของภิกษุณวกะทั้งหลาย ชื่อว่าเมตตากายกรรมต่อหน้า ส่วนสามิจกรรมทุกอย่าง เช่นการล้างเท้า การไหว้ และการพัดให้เป็นต้น แก่พระเถระก็ชื่อว่าเมตตากายกรรมต่อหน้า การไม่ทำความดูตาย ในเครื่องใช้ไม้สอย เป็นต้น แม้คนทั้ง 2 ฝ่ายเก็บไว้ไม่ดีแล้ว เก็บงำไว้เหมือนตนเองเก็บไว้ไม่ดี ชื่อว่าเมตตากายกรรมลับหลัง การกล่าวยกย่องอย่างนี้ว่า พระเทวเถระ พระติสสเถระ ชื่อว่าเมตตาวจีกรรมต่อหน้า ส่วนการที่บุคคลสอบถามถึงพระเถระผู้ไม่อยู่ในวิหารแล้วกล่าวอ้างเป็นของตนเองอย่างนี้ว่า พระเทวเถระของพวกเราไปไหน พระติสสเถระของพวกเราจักมาเมื่อไรหนอ ชื่อว่าเมตตาวจีกรรมลับหลัง อนึ่ง การสืมนัยนันทาที่เปี่ยมด้วยเมตตาและเสนาหาแล้วมองดูด้วยใบหน้าที่ผ่องใสดี ชื่อว่าเมตตามโนกรรมต่อหน้าการประมวลสิ่งที่ดีมาว่า ขอพระเทวะเถระ ขอพระติสสเถระจงไม่มีโรค มีอาพาธน้อยเถิด ชื่อว่าเมตตามโนกรรมลับหลัง (ม.ม.อ. (บาลี) 12/492/293)

(4) **สาธารณโภคีตา** หมายถึง การบริโภคโดยไม่แบ่งแยกกลางทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม โดยที่ผู้ผู้เป็นเจ้าของบริโภค บริโภคร่วมกับพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล ในอรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมว่า การบริโภคโดยไม่แบ่งแยกมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) ไม่แบ่งแยกอามิส (2) ไม่แบ่งแยกบุคคล การไม่แบ่งแยกอามิส คือไม่แบ่งแยกอามิสโดยคิดว่า จะให้เท่านี้ และไม่แบ่งแยกบุคคลโดยคิดว่า จะให้แก่คนนั้น ไม่ให้แก่คนนี้ ส่วนการไม่แบ่งแยกบุคคล คือ การไม่แบ่งด้วยความคิดอย่างนี้ว่า เราจักให้แก่ท่านโน้น จักไม่ให้แก่ท่านโน้น ผู้ใดไม่ทำการแบ่งแยกแม้ทั้ง 2 อย่างนี้แล้วบริโภคโดยไม่แบ่งแยก ผู้นั้นชื่อว่าบริโภคโดยไม่แบ่งแยก (ม.ม.อ. (บาลี) 2/492/303)

(5) **ศีลสามัญญตา** หมายถึง การมีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะเล่ ไม่ต่างพร้อย เป็นไททานผู้ผู้สรรเสริญ ไม่ถูกตักทหา และทักทหาครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(6) **ทิวณฺณสามัญญตา** หมายถึง การมีอริยทิวณฺณ หมายถึง สัมมาทิวณฺณในอริยมรรค (อง.ฉก.อ. (บาลี) 3/11/103) อันเป็นธรรมเครื่องนำออก (ที.ปา. (ไทย) 11/325/322) เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

องค์ธรรมทั้ง 6 ประการดังกล่าวมานี้เรียกว่า หลักสาราณียธรรม พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้เป็นส่วนใหญ่โดยตรัสต่างวาระกัน ทรงแสดงเพื่อต้องการให้สังคมสงฆ์เกิดความเป็นปึกแผ่นสามัคคีต่อกัน ด้วยการอาศัยการเจริญเมตตาทั้ง 3 ทวารคือกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม (เมตตากายกรรม เมตตาวาจกรรม เมตตามโนกรรม) แก่บุคคลรอบข้าง นอกจากนั้นยังเป็นการสอนให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของบริโภคแก่มิตร (สาธารณโภคี) ในขณะที่เดียวกันนั้นการเสมอกันด้วยสิ่ง 2 สิ่งก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในหลักการนี้ กล่าวคือ มีศีลเสมอกัน (ศีลสามัญญตา) และมีทิวณฺณที่เสมอกัน (ทิวณฺณสามัญญตา) ทำให้การดำเนินชีวิตในสังคมภายใต้กรอบแห่งสาราณียธรรมดำเนินไปได้อย่างราบรื่นขึ้น พระพุทธองค์ทรงยกทิวณฺณว่าเป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคฤมสาราณียธรรม 6 ประการเอาไว้ทั้งหมด ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ทิวณฺณอันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึก เป็นนิยานิกธรรม (ม.ม. (ไทย) 12/492/532) นำบุคคลผู้ทำตามนั้นออกไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้เป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคฤมสาราณียธรรม 6 ประการนี้ไว้ทุกขุทั้งหลาย ยอดอันเป็นส่วนสูงสุดเป็นที่ยึดคฤมเรือนยอดแม้ฉันทิติวณฺณอันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึกเป็นนิยานิกธรรมนำบุคคลผู้ทำตามนั้นออกไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน เป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคฤมสาราณียธรรม 6 ประการนี้ไว้ (ม.ม. (ไทย) 12/492/532-533)

อรรถกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า “สำหรับผู้ที่บำเพ็ญสาราณียธรรม อันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันเมื่อกาลผ่านไปนานก็ไม่ควรลืมเพราะเธอเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่ควรระลึกถึงผู้ใดบำเพ็ญธรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์ธรรมเหล่านั้นย่อมทำผู้นั้นให้เป็นที่รักของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย (ม.ม.อ. (บาลี) 12/492/492)

สรุป

ในการสร้างสังคมสันติประชาธรรมให้สำเร็จต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหรือชั้นของสังคมให้ครบทั้ง 5 คือ ศีลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข็ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็ง ทั้ง 5 คือ เบื้องชั้นของสังคม ชั้น 5 มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงและมีผลถึงกันต้องพัฒนาให้ครบทั้ง 5 ประการอย่างเชื่อมโยงกันจึงจะเกิดสังคมสันติประชาธรรมมีความสามัคคีปรองดองกัน การพัฒนาอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเอกเทศ จะเป็นเศรษฐกิจก็ดี ศีลธรรมก็ดี จะไม่ได้ผลในองค์ประกอบทั้ง 5 สังคมเข้มแข็งเป็นเครื่องพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม เพราะสังคมเข้มแข็ง หมายถึง สังคมที่มีการรวมกลุ่มกันในรูปต่างๆ เช่น ชมรม สมาคม มูลนิธิ สหกรณ์ ชุมชน หรือประชาคม เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือประชาคม จะเกิดพลังสร้างสรรค์ที่สามารถป้องกันสิ่งร้ายและสร้างสิ่งดีทุกอย่าง ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ

ลักษณะของความสามัคคีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ใช้คำว่า สังฆสามัคคี ซึ่งมีลักษณะความสามัคคีปรองดองกัน ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะหรือสงฆ์ การกระทำที่เรียกว่า “สังฆสามัคคี” คือ การนำเอาธรรมวินัย เป็นต้น

มากล่าวตามความเป็นจริง ช่วยให้เกิดความสมานฉันท์กันในหมู่คณะหรือสงฆ์ และการแสดงออกซึ่งการกระทำจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งของความสามัคคีและเป็นหลักสำคัญที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดเรื่องความสามัคคีในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้อย่างตรงไปตรงมา ได้แก่ การกระทำทางกาย (กายกรรม) การกระทำทางวาจา (วจีกรรม) และการกระทำทางใจ (มโนกรรม)

ประเภทของความสามัคคี คือ 1. ความสามัคคีทางกาย คือ การทำงานด้วยกำลังกาย คนที่ช่วยกันแบกหามหรือนักศึกษามาชุมนุมกันเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า มีความสามัคคีทางกาย พฤติกรรมอย่างนี้ ตรงกับที่เราแปลความสามัคคีว่า “ความพร้อมเพรียง” 2. ความสามัคคีทางใจ หมายถึง คนที่มีความรักใคร่นับถือกัน ใจตรงกัน และหวังดีต่อกัน

จุดมุ่งหมายของความสามัคคีของหมู่ชนทุกหมู่เหล่า 2 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1) ความพร้อมเพรียงของหมู่ชน 2) ความพร้อมเพรียงทำให้เกิดความสุข จุดมุ่งหมายของความสามัคคีนั้น ความเพียรของหมู่คณะผู้สามัคคี คือ มีจิตเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เกิดสุขแก่หมู่ท่านตามสมควรแก่เหตุ เพื่อช่วยให้มนุษย์มีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณาช่วยให้การกระทำผิดด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง ลดลง เบาบาง ช่วยให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนช่วยให้ประเทศชาติสามารถดำรงสภาพชั่วลูกหลานได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2549). **สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรม ฉลอง 60 ปีครองสิริราชสมบัติ**. กรุงเทพฯ :
- โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เจ้าอธิการทองใบ อมโร. (2553). **การศึกษาหลักธรรมที่นำไปปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และวิธาน สุชีวงศ์. (2538). **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : บริษัทเอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2547). **ความสามัคคี รวมธรรมบรรยายจากหลวงพ่อ**. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2501). **ธรรมวิจารณ์ หลักสูตรนักรธรรมเอก**. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.